

Proč?!

„Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil? Proč jsi tak daleko od mé záchrany, daleko od slov mého sténání? Celé dny volám, Bože můj, ty se však nehlásíš, ani za noci nemohu najít klid.“ (Žalm 22:2n)

Volání zraněného člověka vyzývá k akci. Žádné mudrování. Nějaký člověk má pocit, že jej Bůh opustil. A když to slyšíme na vlastní uši, tak má jít všechno stranou! Musíme horečnatě přemýšlet, jak tomu člověku pomoci. Až moc jsme si navykli naslouchat těm slovům zbožně a rozvažovat je teologicky. Odtaziť od lidského života

Teprve zpětně si můžeme promýšlet, co se to vlastně stalo a co tím křikem ten člověk řekl. Ano, křikem! Jinak se to číst nedá. Nicméně tato slova vykřikl také Ježíš na kříži. A to z posledního dechu: „Kolem třetí hodiny zvolal Ježíš mocným hlasem: „Eli, Eli, lema sabachthani?“ ,to jest: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?““ (Matoušovo evangelium 26:46). Byli takoví, kteří povrchně poslouchali a slyšeli, že volá Elijáše. To byli takoví lidé, kteří by před soudem říkali: „My jsme tam nebyli...“ nebo: „Tam vám byl takový randál, že člověk neslyšel pořádně ani vlastního slova!“ Určitě by to zrovna nebyli ti, kteří měli zájem něco udělat. Ale slyšeli to i jiní a tak se to dostalo do tradice a posléz do evangelií. Teolog Jan Heller říká, že ta slova byla pro něj základní výpověď evangelia.

V zápisu evangelia je však jedna zvláštnost. A to i v Markově podání (15:34)! Ježíš necituje žalm tak, jak je napsán. Když se v našem textu Bible ptá někdo „Proč?!“ používá vyjma tato dvě místa v evangeliích jiné slovo. V hebrejštině totiž existují dvě slova, která znamenají „Proč?“ - *madua* a *lema*.¹ Pro mnohé je to synonymum. V Bibli je sedm set sedmdesát šest krát slovo *mah*, *madua* a jen dvakrát *l'ma*, *lema*. Rabíni říkají,² že hebrejšтина není pouhou náhodou a žádná dvě slova nemohou znamenat přesně totéž.

V hebrejštině existují dvě slova, která znamenají „proč? — *madua* a *lema*. V mnoha případech se zdá, že se tato dvě slova používají zaměnitelně. Ve skutečnosti někteří raní gramatici jako Ibn Parchon a Radak vysvětlují, že tato dvě slova jsou synonyma. Nicméně, jak jsme znovu a znovu prokázali, hebrejšтина není pouhou náhodou a žádná dvě slova nemohou znamenat přesně totéž. Jak tedy můžeme rozlišovat mezi *madua* a *lema*?

Rabbeinu Yonah ibn Janach (990-1050) píše ve svém *Sefer Rikmah* (citováno také Radakem), že *madua* je zkratkou fráze *mah deah*, což znamená „jaké myšlení“, jako by se chtěl zeptat, jaké myšlení nebo zdůvodnění se skrývá za určitý výskyt nebo akce. Toto vysvětlení nalezneme také v komentáři Ibn Ezry (k Exodus 18:14) a zmiňuje se o něm Nachmanides (Ke Genesis 30:20), který píše, že *madua* je kontrakce dvou slov, ale dále to nerozvádí.

Slovo *lema* lze podobně vnímat jako složené slovo složené z předpony *le-*, která znamená „pro“ a kořenového slova *mah* „co“. Když se tedy někdo ptá *lema*, ptá se po cíli.

Částečně na základě těchto myšlenek rabi Yaakov Tzvi Meckelenberg (Ha'Ktav V'Hakabbalah k Exodus 5:4) a Malbim vysvětlují, že když se někdo ptá *madua*, myslí tím zpochybnit, co je účinnou příčinou něčeho, zatímco *lema* požaduje jeho konečný účel (tedy jeho konečný důvod).

V mírném odklonu od tohoto přístupu rabín Shlomo Aharon Wertheimer vysvětluje, že *madua* se používá, když se někdo ptá na příčinu něčeho zdánlivě bizarního nebo neobvyklého. Na druhou stranu má *lema* význam ptát se „proč“ stěžujícím způsobem, např. „Proč mi to děláš?“ a nebo dokonce kárajícím tónem. např. „Proč jsi udělal to a to?“ Slovo *lema* dává věci význam a říká, že daná záležitost je nějak špatně či prostě má svůj význam, zatímco *madua* jednoduše žádá o další informace, aniž by naznačoval cokoli

¹ **למה – l'ma** = předložka ל – l' – „k“, „pro“ + tázací částice מה – má(h) – „co?“, Pro co, k čemu a za jakým účelem

מדוע – madú'a = tvar od kořene–slovesa ידע – jd'a – „vědět“, „znát“ = „co mi má být známo?“, „to, co bych měl vědět?“ + מ – m na začátku upomíná na tázací částici מה a zároveň je to předpona participií = „proč?“; „z jaké příčiny?“ a „z jakého důvodu?“

² <https://ohr.edu/7127>

pozitivního nebo negativního. Podobně jiní vysvětlují, že slovo lemah se používá, když se rétoricky ptáte „proč“. To znamená, že ten, kdo se ptá lemah, neočekává seriózní odpověď; chce prostě vyjádřit svou námitku. Když někdo použije slovo madua, aby se zeptal „proč“, skutečně se snaží odpovědět na svůj dotaz a očekává pravdivou odpověď.

Někteří vysvětlují, že slovo madua se konkrétně používá při zpochybňování zdůvodnění konkrétního nařízení nebo příkazu, zatímco slovo lemah lze použít k dotazu proč v jiných kontextech.

Abychom to shrnuli, v hebrejštině existují dvě slova, která znamenají „proč“: lemah a madua. Zatímco některé autority se snaží vysvětlit, že tato dvě slova jsou ekvivalentní, jiní nalézají drobné rozdíly v jejich konotacích. Někteří vysvětlují, že lemah se snaží najít konečný účel něčeho, zatímco madua se snaží najít jeho bezprostřední příčinu. Jiní vysvětlují, že lemah naznačuje něco negativního o tom, na co se ptá, zatímco madua má neutrální implikaci. Třetí pohled vysvětluje, že proč-otázky používající lemah jsou obecně míněny rétoricky, zatímco takové otázky využívající madua hledají odpověď seriózně.

Všechny tyto různé odstíny se odrážejí v jednoduché verzi jednoho slova v hebrejštině, ale v češtině se prostě jen ptáme: „Proč?“

Co z toho můžeme usuzovat, když čteme evangelium?

1. Že Ježíš chtěl, aby lidé věděli, a) že se modlí žalmy utrpení pomazaného Mesiáše, b) že jim chce ještě něco říct a na něco ukázat, protože pak ještě jednou zdvihl svůj hlas a odevzdal Otci svého ducha. Vlastně to byla také modlitba (Žalm 31:6) Přišlo mu to podstatné a proto v tomto případě kazatelsky změnil slovo ze žalmu a vložil do citace jiný, nový význam.

Ježíš nemění svévolně význam citací Staré smlouvy, ale má v tom vždycky nějaký záměr. A jeho změny jsou po směru, k lepšímu a zvěstnému pochopení slov Staré smlouvy.

2. Můžeme směle věřit, že Pán Ježíš na kříži nepatřil ke ztracencům, ale podobně a ve stejném duchu jako mnozí lidé na popravištích, viděl budoucí věci. Měl jiný pohled. Podobně vypadá Štěpán (Skutky apoštolů 7:59n) a podobně mnoho mučedníků staré i moderní doby. Však druhým výkřikem odevzdal svůj život Bohu v něhož věřil. Ježíš se svým výkřikem ze Žalmu 22 odkazuje ke vzkříšení. Věří, že vstane!

A co z toho můžeme usuzovat pro sebe?

1. Že je třeba mít soucit s lidmi, kteří v šílených poměrech tohoto světa často volají i nekriticky. Volají hořce a agresivně. Když je budeme napomínat, nic tím nezískáme a oni tím spíš. Nechte to doznět. Případně volejte s nimi a se žalmistou... A s Kristem!
2. Mějte soucit i se sebou samými, když se vám/nám zlomí hlas a voláme: „Proč?!“
3. Naše životy mohou mít jiný smysl, než žít vyrovnaně, uniknout utrpení, bolesti a samotě. A rozhodující je pochopit „k čemu“ nás Pán Bůh vede. A i když prohráváme, ten smysl našich životů máme pevně držet a vyznávat. A prohrávat dozajista také budeme.
4. A tenhle smysl našeho života, který vyznáváme, máme sdílet ostatním. Kristus se Žalm 22 mohl modlit potichu, ale on jej volal... A to má smysl až dodnes. V rozhovorech, v malém kruhu, v médiích, prostě kdekoliv. Za něčím stojím - visím - svým životem a také to vyznávám!